

Önsöz

Günümüzde kültürel sektörler, yüksek katma değer potansiyelleri dolayısıyla özellikle gelişmiş ülkelerin kalkınma politikalarına giderek artan bir önemle konu olmaktadır. Söz konusu politika yapım süreçlerine somut girdiler oluşturmak üzere, bu sektörlerin ülke ekonomilerine sağladıkları katkı ve bu katkının yıllar içindeki artışını ortaya koyan çeşitli araştırma ve analizler gerçekleştirilmektedir. Kültürel sektörlerin ekonomi içindeki payı ve bu sektörlerle verilen önem bakımından önde gelen devletler arasında yer alan Birleşik Krallık için 2015 yılında gerçekleştirilen “Sanat ve Kültür Endüstrisinin Ulusal Ekonomiye Katkısı” başlıklı çalışma, söz konusu araştırmalardan biridir ve İstanbul Bilgi Üniversitesi Kültür Politikaları ve Yönetimi Araştırma Merkezi (KPY) bünyesinde, Türkiye’deki kültürel sektörlerin ülke ekonomisine katkısını ortaya koymak üzere hazırlanan bu çalışmaya temel oluşturmuştur.

Kültürel sektörlerin ekonomik önemi son yıllarda Türkiye’de de anlaşılmiş olmakla birlikte, bu sektörlerin ülke ekonomisine katkısına ilişkin çalışmaların sayısı oldukça azdır. Türki-

ye'deki kültürel sektörlerin ülke ekonomisine katkısına dair analiz içeren başlıca çalışmalar şu şekilde sıralanabilir: İstanbul Kültür Ekonomisi Envanteri¹ I ve II, Ankara Kültür Ekonomisi Sektörel Büyüklüklerin Değerlendirilmesi,² İzmir Kültür Ekonomisi ve Kültür Altyapısı Envanteri ve İzmir Kültür Ekonomisi Gelişme Stratejisi Projesi,³ İstanbul Kültür Sanat Vakfı Ekonomik Etki Araştırması⁴ ve Study on the Economic Contribution of Copyright Industries in Turkey⁵ (Türkiye'de Telif Hakkı Endüstrilerinin Ekonomik Etkisi Üzerine Çalışma).

Bu çalışmalardan ilk üçü Türkiye'ye dair verileri de içermekle birlikte kent odaklı analizlere ağırlık vermektedirler. İstanbul Kültür Sanat Vakfı'nın çalışması ise yalnızca vakfın kendi etkinliklerinin yarattığı ekonomik etkiye dair bir değerlendirmeyi ortaya koymaktadır. Türkiye'de, ülke ekonomisine etki analizini en kapsamlı şekilde gerçekleştirmiş olan çalışma T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Dünya Telif Hakları Örgütü (WIPO) işbirliği ile hazırlanan "Türkiye'de Telif Hakkı Endüstrilerinin Ekonomik Etkisi Üzerine Çalışma" başlıklıdır. Söz konusu çalışma WIPO'nun belirlediği telif hakkı endüstrileri kapsamı dikkate alınarak hazırlanmıştır ve bu endüstrilerin dahil olduğu ekonominin ülke ekonomisi içindeki payına dair bir analizi gözler önüne sermektedir. WIPO metodolojisi kullanılarak hazırlanan çalışma,

-
- 1 Aksoy, A., Enlil, Z. (2011), *Kültür Ekonomisi Envanteri İstanbul 2010*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
— (2012), *Kültür Ekonomisi Envanteri - 2*, İstanbul.
  - 2 Ankara Kültür Ekonomisi Sektörel Büyüklüklerin Değerlendirilmesi (2013), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültürel İrtibat Noktası Kültür Mirası ve Kültür Ekonomisi Envanteri Projesi, Ankara.
  - 3 Dündar, Ş. G. ve diğerleri (2013), İzmir Kültür Ekonomisi ve Kültür Altyapısı Envanteri ve İzmir Kültür Ekonomisi Gelişme Stratejisi Projesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İzmir.
  - 4 İstanbul Kültür Sanat Vakfı Ekonomik Etki Araştırması, (2012), İstanbul.
  - 5 Aktaş, R., Doğanay, M. M., Bozdağ, Ş. Ş., Karaduman, A. B., Orhan, K., Işıklı, H., Aslan, B., Çokyaman, İ. T., Başdemirci, E., Altunbaş, A. (2014), Study on the Economic Contribution of Copyright Industries in Turkey, Ankara.

Türkiye’de bu sektörlere yönelik ilk ulusal düzeyli araştırma olması bakımından büyük değer taşımaktadır. Ancak çalışma sanatsal yaratıcılık içeren mücevher, mobilya, tekstil, oyuncak vb. gibi üretim alanlarını da kapsadığından, dünyanın birçok ülkesinde kültür ekonomisi olarak tanımlanan faaliyetler alanından daha geniştir ve dolayısıyla kültür ekonomisinin ülke ekonomisine katkısıyla ilgili net bir değerlendirme yapmaya olanak vermektedir. KPY bünyesinde hazırlanan bu çalışma ise, hem kapsamını kültür ekonomisiyle sınırlı tutarak kültürel sektörlerin etkisine odaklanması, hem de en güncel verileri içermesi bakımından Türkiye’de bu alanda yapılan araştırmalar literatürüne katkı sunmaktadır.

Yönetici Özeti

Bu çalışmada Türkiye’de kültür ekonomisini oluşturan sektörlerin ülke ekonomisine katkısı, ciro, katma değer, istihdam, işgücü verimliliği, sektörel piyasa yapısı, maaş ve ücretler, hanehalkı harcamaları değişkenleri bakımından değerlendirilmektedir.

Türkiye için hazırladığımız bu çalışma, İngiltere Sanat Konseyi için 2015 yılında hazırlanan “Sanat ve Kültür Endüstrisinin Ulusal Ekonomiye Katkısı” başlıklı çalışma temel alınarak hazırlanmıştır.¹ Ancak, söz konusu referans çalışmada incelenmeyen iki faaliyet alanı, Türkiye raporumuzun çalışma alanına dahil edilmiştir. Sonuç olarak bu çalışmamızda kültür ekonomisinin kapsamı şu şekilde ele alınmaktadır: kitap yayımı; ses kaydı ve müzik yayıncılığı faaliyetleri; gösteri sanatları; gösteri sanatlarını destekleyici faaliyetler; sanatsal yaratıcılık faaliyetleri ve sanat tesislerinin işletilmesi faaliyetleri; sinema filmi, video ve televizyon programı faaliyetleri; uzmanlaşmış tasarım faaliyetleri.

1 CEBR (2015). Contribution of the Arts and Culture Industry to the National Economy. Report for Arts Council England, Temmuz, Londra.

Birinci ve ikinci bölümlerde, çalışma, kapsam ve metodoloji hakkında detaylı bilgi verildikten sonra üçüncü bölümde Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Yıllık Sanayi İstatistikleri kullanılarak kültür ekonomisi kapsamındaki sektörlerde ciro, katma değer, istihdam, işgücü verimliliği, maaş ve ücretler; TÜİK Hanehalkı Tüketim Harcamaları istatistikleri kullanılarak hane halklarının eğlence ve kültür harcamaları ve Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) verileri kullanılarak kültür ekonomisinde sektörel piyasa yapısı analiz edilmiştir. TÜİK'in en güncel verileri 2013 yılına ait olduğu için ilgili değişkenler için 2009-2013 yılı aralığında inceleme yapılmıştır. Yalnızca hanehalkı kültür harcamaları için 2014 yılına ait veri mevcuttur ve dolayısıyla söz konusu değişken için 2014 yılı verileri de analize dahil edilmiştir.

Temel bulgular aşağıda özetlenmiştir:

- Türkiye'de 2013 yılında kültür ekonomisinde üretilen toplam ciro 8,1 milyar TL'dir. Bu rakam, Türkiye'deki tüm sanayi ve hizmet alanlarında² üretilen toplam cironun % 0,26'sını oluşturmaktadır. 2013 yılında farklı faaliyet alanlarında üretilen ciroların toplam kültür ekonomisi cirosu içindeki payları incelendiğinde, en yüksek paya sahip olan alanın % 51 ile sinema filmi, video ve TV programı faaliyetleri olduğu görülmektedir.
- 2013 yılında kültür ekonomisi kapsamında üretilen katma değer 2 milyar 302 milyon TL düzeyindedir. Bu değer Türkiye'deki tüm sanayi ve hizmet alanlarında üreti-

---

2 Tüm sanayi ve hizmet alanları: madencilik ve taş ocaklığı; imalat; elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı, su temini, kanalizasyon, atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri; inşaat; toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı; ulaştırma ve depolama; konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri; bilgi ve iletişim; gayrimenkul faaliyetleri; mesleki bilimsel ve teknik faaliyetler; idari ve destek hizmet faaliyetleri; eğitim; insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri; kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor; diğer hizmet faaliyetleri.

len katma değer in % 0,49'udur. Katma değer üretimi bakımından birinci sırada olan sinema filmi, video ve TV programı faaliyetleri alanını gösteri sanatları ve kitap yayımı faaliyetleri izlemektedir.

- 2013 yılında kültür ekonomisinin Türkiye ekonomisine katma değer katkısı ciro katkısından büyüktür. Yani, kültür ekonomisi katma değer in ciro içindeki payı bakımından diğer sanayi ve hizmet sektörlerinden öndedir. Kültür ekonomisini oluşturan sektörler içinde ise katma değer/ciro oranı en yüksek olan sektör gösteri sanatlarıdır (% 67). Gösteri sanatlarını % 34,4 oranı ile sanatsal yaratıcılık faaliyetleri, % 28 ile uzmanlaşmış tasarım faaliyetleri ve % 27 ile sinema filmi, video ve TV programı faaliyetleri izlemektedir.
- Herhangi bir sektörde üretilen katma değer in sektörde çalışan kişi sayısına bölünmesiyle hesaplanan işgücü verimliliği, kültür ekonomisinde yıllık ortalama 47.239 TL'dir (2009-2013 ortalaması).
- Kültür ekonomisi kapsamındaki sektörlerde çalışan kişi sayısı 2013 yılında 35.475'tir ve bu rakam Türkiye'nin tüm sanayi ve hizmet alanlarında çalışan kişi sayısının % 0,27'sini oluşturmaktadır.
- Türkiye'de hane halklarının eğlence ve kültür harcamaları 2013 yılında aylık ortalama 79 TL, 2014 yılında ise 87 TL düzeyindedir. Eğlence ve kültür harcamalarının toplam harcamalar içindeki payı ise 2013 ve 2014 yıllarında % 3,05 seviyesindedir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde Türkiye, kültür ekonomisinde üretilen ciro ve katma değer ile bu değerlerin ülke ekonomilerindeki payları bakımından Birleşik Krallık ile karşılaştırılmaktadır. Buna göre, kültür ekonomisinde üretilen toplam ciro

bakımından Birleşik Krallık Türkiye'nin 12 misli, kültür ekonomisinde üretilen cironun ulusal ekonomideki toplam ciro içindeki yüzdesi bakımından Birleşik Krallık Türkiye'nin 3 misli, kültür ekonomisinde üretilen katma değer bakımından Birleşik Krallık Türkiye'nin 20 misli, kültür ekonomisinde üretilen katma değer toplam ulusal ekonomide üretilen katma değer içindeki yüzdesi bakımından Birleşik Krallık Türkiye'nin 3,5 misli büyüklüktedir.

Çalışmanın beşinci bölümünde, kültür ekonomisi kapsamındaki sektörlerin ülke ekonomisine dolaylı ve uyarılmış çarpan etkilerine dair açıklamalar yer almaktadır. Dolaylı çarpan etkisi, kültür ekonomisinde ortaya çıkan üretimin diğer sektörlerdeki üretimi de tetiklemesiyle ülke ekonomisi üzerinde oluşturduğu dolaylı etkidir. Uyarılmış çarpan etkisi ise, kültür ekonomisinde ve ona bağlı olarak diğer sektörlerde ortaya çıkan üretimin, hane halklarının gelirlerinde artışa yol açarak tüketimi tetiklemesi ve bunun sonucunda tüm sektörlerde üretimin yeniden tetiklenmesiyle oluşan etkidir.

Dolaylı ve uyarılmış çarpan etkileri girdi-çıkıtı tablolarından yararlanılarak hesaplanır. Fakat bu tablolar TÜİK tarafından 2002 yılından beri yayınlanmadığı için Türkiye için hazırladığımız bu çalışma söz konusu hesaplamalara yer verilememiştir. Ancak bir örnek olarak İngiltere raporunda Birleşik Krallık için hesaplanan çarpan etkisi değerleri paylaşılmıştır.